

LA CREU DE FUSTA

UN CAS HISTÓRICH

I

FA pochs anys que en una casa de Barcelona, en una de sas pessas de confiança, una senyora ja d' alguna edat, estava conversant ab un sacerdot, home també respectable.

—Cregui, deya la senyora, que aixó 'm té amohinada, mossen Francesch. Vosté sab que los jovens que no tenen vocació pera sacerdots s' han de casar, perque avuy, dintre una ciutat gran com Barcelona, es molt difícil que un jove 's conservi com cal.

Es veritat que 'ls mestres ensenyau en los colegis, si son religiosos com los que ensenyáren á n'en Mario, máximas de moral y religió, que las mares fem lo mateix, pero al girar l' esquena vé un company y ab sas malas rahons ho tira tot á perdre. Si un jove es casat ja es altra cosa. Aixís es que no tinch sossego fins que veuré casat á mon fill; una dona sola no servex pera pujar á un jove. Y afegí, aixugantse una llàgrima: si 'l meu marit hagués viscut, tot hauría anat d' altra manera.

—Miri, donya Mercé, li contestá 'l sacerdot; un jove, si es bó, pot serho en tots estats, y en Mario es un minyó que val molt. Mes si vosté esta empenyada en casarlo, no li mancarán relacions, gracias á Deu, y pot cercar entre 'ls amichs á una nena que fassi per vostés.

—Y creu aixó tan fácil? avuy lo mon está molt perdut, y las noyas, moltas d' ellas avesadas al estil del dia, no son bonas per una casa ni per fer felís á un marit.

No veu lo luxo que hi ha que fins las fadrinas de modista portan sombrero?

Espanta lo gasto de una casa montada al estil del dia. Y de màximas religiosas, no li dich res. L' altre dia era la Mare de Deu de la Candelera, festa del meu fill, y va volerme portar al Liceo. Ne vaig sortir esborronada al veurer en aquells palcos y en aquellas butacàs á senyoras y senyretas que anavan escotadas d' una tal manera que si no hagués conegut á las familias hauría pres tan á las mares com á las fillas per donas de mon. Me semblava impossible que 's presentés d' aquella manera cap dona honrada. Desgraciat lo dia que 'n Mario s' enamorés d' una persona semblant. Y com á voltas lo diable fa una feyna y encara mal feta, lo dia menos pensat lo meu fill pot trobarse ab una per l' estil, agradar-se d' ella y portarme á casa una persona plena de defectes, perque d' una dona que 's presenta en públich mitj despullada, mossen Francesch, pénsissen lo que vulgui. Y si ara que 'n Mario no s' ha fixat en ningú es fácil que prengui lo que jo li presenti, si ve un dia que 's fassa ab una d' aquestas ¿quí li treu del cap?

Jo, mossen Francesch, voldría per jove una nena de fora, senzilla, que no hagués freqüentat los teatres, sense luxo ni necessitat. Y vosté que té tanta relació per fora, tal volta...

—Jo li diré, donya Mercé, digué 'l sacerdot: ab aixó dels casaments fa de mal ficarshí. De noyas á fora be 'n coneix y fillas de casas bonas. Entre altras la Rosalía de cal Mariné de Vilallarga, filla d' una casa rica, molt ben ensenyada. Sos pares son una gent com vostés, montats á l' antiga.

Cregui que la Rosalía es expressa per jove de vosté. Es senzilla, bona cristiana... En fí tot lo que vostés poden voler. Ademés no crech que espanti al noy perque la nena es molt vistosa.

—Donchs mirí, mossen Francesch, avuy mateix ne parlaré á n' en Mario.—

Continuáren la conversa lo sacerdot y la senyora, fins que aquell se despedí. Donya Mercé, al veure á son fill, li digué son pensament.

Quan un jove de bona conducta no passa gayre dels vint anys, costa molt poch donarli entenent de casarse. Aixís es que donya Mercé lográ d' en Mario que per la festa major de Vilallarga aniría acompanyat de mossen Francesch á parar á can Mariné de dita Vila.

—Mamá, observá l' jove: sobre tot que mossen Francesch no digui res, perque jo vaig á veure á una noya, no una comedia. Si ella sapigués que vaig á pender vistas tot ho veuria menos la veritat. Si hi vaig sens que ningú sápiga res, es més fàcil poguer observar.

Y després, si no m' agradés, alashoras fora un xasco.—

Aixó aparegué molt bé á sa mare y ho comunicáren á mossen Francesch.

Un mes més tart, lo capellá y l' jove marxaren ab lo carril cap á Vilallarga.

En Mario era un jove molt guapo, de vintiun any, bon hereuhet, bonichs ulls blaus, bigotet rós, bona figura, molt elegant, instruït y no tenia gens de historia.

Era en fí, lo gendre que voldrían totas las mares.

II

Estém á can Mariné de Vilallarga, en una gran casa de pagés com no se 'n veuen sino á Catalunya, d' aqueixas cases de parets negres que semblan convents, en las quals hi cabría un regiment de soldats.

Faltan no més tres dias per la festa major y tot es tráfech en la casa.

La mestressa de can Mariné, la Marieta, no fa més que anar y venir de un quarto al altre, arreglant y fregant ab un drap los mobles, perque no vol ferlos malbè á cops d' espolsa-

dors com are s' estila. Després d' haverhi passat ella la mà, brillan y semblan nous, perque de donas no n' hi ha gayres de més treballadoras y més bonas per la casa que ella, no permetent may que las criadas posin la mà en los mobles bons, que cuya tant sols ab la Rosalía, sa filla, qui revalisa ab sa mare en qui millor pot ferho.

Darrera de mare y filla hi va la Llucia, la criada que no serveix més que pera fregar las rajolas dels quartos desocupats, posar los matalassos als llits.

—Ara, Rosalía, li diu la senyora Marieta, porta 'ls llansols planxats y guarnits ab puntas pera l' llit del senyoret de Barcelona que acompañará á mossen Francesch. Li posaré el cobrellit de damás groch y los cortinatges de lo mateix.

—Miri, mamá, diu la nena, vosté ho va endevinar fent restaurar aquell llit de sobrecel que teníam al quarto de dalt. La Florinda, ma cosina, me deya qu' eran gran moda 'ls llits antichs, y aqueix jove com qu' es de bona familia y haurá vist molt, ja coneixerá l' mérit del mobile que li servirà pera dormir.

—Quíns quadros li posaré á las parets? digué la senyora Marieta. Jo li posaria aquell pintat al oli que varem restaurar, de la Mare de Deu dels Dolors. Y cap més.

—Miri, senyora, contestá la Llucia. Jo he servit á Barcelona y en lo cuarto del senyoret de la casa hont servía, no s' hi veya pas la Mare de Deu, sino unas estampas tan divertidas, que vaja, n' eran un punt massa. Què 's creu que son los senyorets de ciutat? Si jo ho digués se senyarán, perque n' hi ha una colla que val més callar.

Miri, de l' última casa me 'n vaig haver d' anar perque l' senyoret...

—Bé, bé, no ho volém saber; interrompé la mestressa preveyent lo que la minyona anava á contar. Y afegí: lo temps passa y 'ns queda molt que fer.

Ara es menester anar á avisar á la Tecla, la coquessa, pera que comensi á arreglar la virám per la cuyna. També heu de enviar per peix y per cassa. Res de cunills casulans, que es guisado de gent de fàbrica y no 'n menja cap senyor.

Ja sabs Rosalía, que vindrá ma cunyada, la Pauleta, ab sas fillas, que son capassas de trobar faltas fins al palau del rey.

—Prou que ho sé, mamá, digué la noya, y cregui que 'm

fa molta pena que vinguin, perque no venen més que á criticar, sobre tot á mí, perque com una, vaja, no es del tot lletja, y ellas ho son tant que l' any passat en l' envelat tota la sant nit varem pelar favas, l' enveja se las menja y 'm tenen de qua d' ull, ja ho sé. Si ara ve aqueix senyorét de Barcelona, no n' hi haurá poch de rebombori, ja 'm puch amanir. No sé que 'n treuen, perque al cap y al últim cada hu es com Deu l' ha fet.

Ab aqueixas y altras conversas s' acabá d' arreglar la casa, posantla, com vulgarment se diu, com una tassa de plata.

Las pessas quedaren tancadas á punt de rebre als hostes que s' esperavan y la senyora Marieta, sa filla y la Llucia, se'n anaren á donar una volta pel menjador, la cuyna, l' rebost y l' eixida, pera veurer la virám y las provisions que mancaven fer, mentres la coquesa, la Tecla, una que fou cuynera d' una casa de marquesos y que després de casada, havent quedat viuda, se guanyava molt bé la vida amanint festas, vetllant malalts, y cuydant parteras, deya son parer y escullíá en lo corral las víctimas pera l' endemá, pera arreglarlas á fi de poguer figurar en la taula lo dia de la festa major.

—Suposat que vindrán forasters de Barcelona, deya la coquesa, jo 'ls presentaría un porcell encarmel-lat tot sencer á taula, com los he vistos en los aparadors dels *colmados* de Barcelona. Un cuyner de can Justín, que nosaltres li deyam *Mussiu Bala de vidre* me 'ls va ensenyar de coure.

—No mancará l' porcell, digué la Rosalía, y vos Tecla lo couréu bé.

—Y s' ha de servir fret y 's presenta primer tot sencer desossat. Després jo mateixa en la taula d' amanidor ne faré tallis, devant de tothom, y vostés poden obsequiar á qui millor los semblí.

—Qué tal, mamá? digué la Rosalía plena de goig. Vegí si farán may aixó á casa la tia Pauleta. Qué farán allí sino macarrons ab sucre, sopa ab mandonguillas, peras rellenes, pollastres ab safrá, y rostit d' indiot ó be anechs ab borregos y alioli, menjars de festa major com s' estilavan l' any dels tres sets?

—Com vostés, digué la Tecla, ningú presentará una taula, ni á Tarragona, ni á Vilafranca, ni á Vilanova, ni en lloch,

á no ser á Barcelona. Y després, afegí, las postres no serán alló de crema y menjar blanch, com fa tothom; jo 'ls faré la crema á la turca, ab las claras y tot, flam, monte-nevado y fins gelats á l' entre mitj, perque gracias á Deu sé ahont tinch la má dreta, per més que no m' escaygui 'l dirho.—

La senyora Marieta y sa filla quedaren encantadas. La Tecla quedá mestressa del camp, y l' endemá's comensá la degollació dels ignocents, tenint la coquesa baix sas ordres á la Llucia, la filla del pastor y la Guerxa de *cal brut*, dona de un parcer que intervenía en la casa.

III

Es lo dia solemne de la festa major y 'ls forasters tots han arribat á la casa, desde'l senyoret de Barcelona, fins á las cosinas lletjas de la tia Pauleta.

La Rosalía está feta un figurín.

¿Qué's pensan vostés que porta la mantellina blanca de nostras mares, ó la caputxa de nostras ávias? Res d'aixó; avuy nostras pagesetas han progressat y als gípons y als rets han substituít los sombreros á la francesa. La nena de *cal Mariné* porta un sombreret molt bufó, fet á Barcelona, de puntas blancas ab un ramet de lilá que li escau molt, perque la Rosalía es bonica, blanca, rosseta y ab una rosa á cada galta.

Los joves que la miran quedan embadalits y fins lo foraster de Barcelona, lo senyoret Mario, li ha dit tornantse roig, qu' era molt maca.

Un pensament vingué al cap á la nena.

—¡Si haurá vingut á pendre vistas, lo senyoret! Pero cá, se digué ella mateixa. Mossen Francesch ho hauría dit á la mamá y la mamá m' ho hauría dit á mí. Ha vingut pera divertirse. Elástima, qu' es un jove guapet, té bons ulls y un bigotet molt bufó.—

La nena ab sa mare y tota la comitiva se 'n anaren cap al Ofici.

Tothom anava molt bonich y las pagesas lluhíyan sas joyas y sos vestits millors.

Las mestressas de cal Mariné, mare y filla, tingueren atxa en l' Ofici. Acabat aqueix alguns se retiraren á casa seva, pero 'ls obrers, los prohoms de la contraria dels Sants Patrons, y las pabordessas, anaren á la professó, ells devant del tabernacle que portava las Santas reliquias dintre de dos bustos de plata, que representavan á Sant Silveri y Santa Rosalía, y ellas darrera portant las atxes.

La senyora Marieta y sa filla no n' anavan poch de cofotas darrera las santas reliquias, mentres molts pagesas las miravan y murmuravan de baix en baix y 'ls joves feyan salva ab las escopetas.

Acabada la professó, tothom se 'n aná á casa; homes y donas se mudaren la roba de las festas y ab vestits més lleugers, pero elegants, tothom s' en aná á taula.

La mestressa de la casa y sas fillas, si las té, son las que deuen obsequiar á las senyoras á taula, mentres l' amo y sos fills obsequian als senyors. Aixó ho fan tan bé 'ls amos y mestressas de nostra Catalunya, que val més la seva bona voluntat y sa adorable franquesa, que tots aqueixos cumpliments de comedia fingits á la castellana, que per desgracia s' estilan un poch massa á ciutat.

Nostre amich, lo jove Mario, quedá encantat al veure á la Rosalía á la taula, donant cap á tot y obsequiant á tothom ab senzillesa, pero ab una precisió admirable.

—Té rahó la mamá; aqueixa noya, me convé, se deya.

Lo jove tenia á son costat al hereu de la casa, en Pauet, y á l' altra á la senyora Marieta. No cal dir si fou obsequiat.

Las mares que tenen nenas casadoras pareix que posseien lo dó de doble vista. Y la senyora Marieta que las sabia totas, mitj sospitá lo motiu de la vinguda del jove.

Aixecats de taula se 'n anaren á passejar los homes, mentres que las donas se quedaren, unas á prepararse pera vestirse per lo ball de la nit y las altras de tertulia, dedicantse com de costum á murmurar.

Se sopá després y, en havent sopat, tot lo jovent se 'n aná cap al ball.

Res més bonich que la nena de cal Mariné, vestida de

crespó de color de rosa y un ramet de rosas veras al cap, posat ab molta gracia.

No anava escotada la Rosalía. Lo vestidet era carrat, deixant veure son hermos coll y una cadeneta d' or de la que penjava una creuheta de brillants, única joya que portava. Què n' era de bonica la Rosalía!

—Me casaré ab aqueixa noya, deya en Mario, encisat. Abans de sortir de casa li demanaré l' primer rigodón.

—¿Què no balla altres balls? li preguntá la noya.

—No 'n sé cap més, contestá l' jove tornantse roig.

Arribaren al ball y com de costúm á fora, se ballaren mol·tas americanas, valsos, polkás. Per sí se tocá un rigodón.

En Mario oferí son bras á la Rosalía.

Lo rigodón comensá. En Mario lo ballá, no com lo ballan malament en los envelats los saraüistas y certs joves de fora, sino com se balla per la gent distingida en los salons de Barcelona, aixó es, sens tocar pera res á la balladora, únicament donantli la mà dreta, sens agafarla per lo cos.

La Rosalía quedá encantada.

—¿Què li sembla l' ball? preguntá la nena.

—Hermós, digué l' jove.

—Se 'n burla, observá ella riuent.

—No: contestá en Mario y digué mirant á la nena: Vosté està molt guapa, Rosalía, es la més elegant y la més bonica del ball.

La Rosalía esclafí la rialla.—Avuy, Mario, no s' ha burlat de ningú.—Y tornaren á seguir lo ball.

Abans d' acabarse aqueix, la familia y forasters de cal Mariné se retiraren.

Al ficarse al llit, en Mario 's digué.—Es molt maca y molt senzilla aquesta noya. M' agrada molt.—

L' endemá se despertá á las nou del matí y 's llevá depressa.

Lo primer que vejé fou á la nena, més hermosa que vestida de ball.

Portava una senzilla bata de percaleta blava, que s' havia tirat depressa. Llavors ajudava á la Llucia á parar la taula per lo xocolate.

—Que matinera! li digué en Mario.

—En días semblants las fillas de la casa no poden dormir gayre, porque si una no s' hi posa...

—Es veritat, contestá encantat lo jove. Y reparant que del coll de la nena penjava al estrém d' un cordó de seda negra una creuheta de fusta d' aqueixas de la Terra Santa, digué somrient:—Vosté es molt devota, senyoreta, porque veig que porta la creu al coll.—

La nena sofocada y roja amagá la creu de fusta en son pit, y digué avergonyida, recordant lo que havia dit la Llucia dels senyorets de Barcelona:

—Devota, nó, aixó son cosas de la vellura; la mamá vol que ho portí porque diu que guarda de bruixas y de tempestats. Pero qui creu aixó avuy sino la gent ignorant?

—Qui ho creu, qui no ho creu contestá 'l jove ab serietat. Y vejent que venia altra gent s' acosta á saludarla.

Tres días després en Mario se 'n torná á Barcelona.

—Mamá; las nenas de fora no van escotadas, pero 's burlan de las creus benehidas á Jerusalém.—Y li contá lo cas, que donya Mercé torná á referir mossen Francesch.

Lo bon sacerdot no ho volía creurer.

IV

Un any més tart, donya Mercé lograva 'l seu desitj.

Hi havia una noya filla de un senyor viudo, que tenia un fill jove amich d' en Mario qui lográ ter veurer á n' aquest sa germaneta. Era una nena molt senzilla, guapeta, bona, y educada á dins de casa.

Era de lo que no corra avuy.

Donya Mercé, agradada de la nena, lográ que son fill s' hi casés.

Mossen Francesch los benehí.

Un dia, al cap de poch de casats, sortiren lo jove y sa muller y per casualitat trobaren á la tia Pauleta y sas fillas lletjas que havian vingut á Barcelona.

—Miri, mamá, digué la més gran de las nenas, allí va aquell jove que vingué á festa major de Vilallarga y s' ha casat. No 'n feu pocas de posturas la Rosalía de cal Mariné pera arreplegarlo. No n' hi posá pochs de paranyss sa mare. Pero, cá, dels joves de Barcelona, lo més tonto es bo per bisbe. Quan elles hi varen anar ell ja 'n tornava. No se 'n degué riurer poch ni gayre d' aquella comedia!

L' altra filla lletja y la mare se posaren á riure, conponentse després entre la demés gent que passava per allí.

N' hi ha molts que aparentan ser més bons de lo que son sens lograr sos fins. Aixó se veu cada dia.

La Rosalía de cal Mariné ho feu á l' inrevés. Essent bona cristiàna y devota de veras, volgué fer gala de ser desocupada y perdé un bon partit.

Ja diu be l' adagi: Cada hu es boig á sa moda.

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA.

A LAS BELLAS ARTS

Trist, abatut, l' home en lo mon viuría
si no trovés al art per son camí
y mort d' enuig los jorns recomptaría
boy esperant que n' arribés la fi.

No deixarían rastre sas petjadas,
fora al ensems que l' aucellet viatjer.
Oh Bellas Arts, sens vostres alenadas
falgueras lo mon fora un desert.

Com primerenca flor que ja al badarse
lo Sol d' un jorn també la veu finir,
la vida del mortal pot esplicarse
ab eixos mots: naixer, passar, morir.

Cavada está la fossa que l' espera,
la dallá á punt ja te per ell la Mort,
bufa lo Temps la seva pols lleugera
y de son nom no 'n resta ni un recort.

Trist, abatut passa 'l mortal las horas
sentint arreu la pena y la tristor.
Feu brillar vostres llums encisadoras
Bellas Arts! déunos ja lo bés d' amor!

Oh tu jovent que sents la flama ardenta
del sant géni cremar dins de ton pit,
vina! las eynas que 'l destí 't presenta
t' apagarán l' afany, l' inmens neguit.

Vina! que avansa 'l Temps, encar es dia,
no esoltis de Peresa los consells,
vola als segles vinents, trevalla, tría
entre aqueix munt de lyras y cisells.

Fret márbre, anímat ja, l' hora es marcada,
lo géni ho vol: frets márbres animéus...
d' un bloch informe 'n surt deesa irada
y lo mon de genolls cau á sos peus.

Un home ab lo martell li ha donat vida,
son fill, á n' ell mateix li don' esglay
quan febrosench ab ronca veu li crida:
—Parla! mon nom pregona per l' espay!

Qué veig? No es ilusió? Quína impostura
seduheix mos ulls afalagantme 'l cor?
Qu' es aquest art rival de la natura
que sobre 'l drap sab fé brollá 'l dolor?

Quí 'm fa extremir de goig, qui macilenta
mostra la lluna argentejant la neu
y aquell cel pur que l' ànima ignoscenta
cerca per tot pera alabar á Deu?

Quín quadro més hermós! Daura la terra
lo sol ixent. L' auzell ja fuig del niu
volant al lluny del lluny; ja per la serra
los àrbes prenen son color ombríu.

Del xaragall la transparencia brota,
llisca lo riu fentne remor suau
y refila l' auzell joyosa nota
per saludar eix lloch de santa pau.

Ja ab cabellera d' or que la enmantella
devalla de molt lluny, del Palestí,
esguardant al mitj jorn una donzella
que llú en son front lo resplendor diví.

Polsa 'l psalterí: quan las notas brollan
sos ulls sembla que cerquin l' infinit,
los sacerdots ab ella s' agenollan,
las feras, al sentirla, han estremit.

Guaytéu, guaytéu: la lluna que fulgura
ilumina lo gótic finestral;
admirém á la hermosa Arquitectura,
admirém á l' hermós arch ojival!

Y tu filla del cel, santa Poesía
imatge de puresa, de virtut,
tú de la humanitat ets nort, ets guía
y sempre ta bellesa li ha plascut.

A n' els teus aymadors los donas gloria;
besan tots peus los mendicants y 'ls reys
y en fulla d' or grava ton nom la historia
que 'l poble 't deu costums y pátria, y lleys.

Lo poeta 't deu la ditja que l' allunya
de las miserias qu' en la terra sent
y ma estimada pátria... Catalunya
lo seu esplendorós Renaixement.

Sens vostras falagueras alienadas
no tindrà conhort lo meu sofrir;
oh Bellas Arts per mí tant estimadas;
vostre serà lo meu derré sospir!

J. BLANCH y ROMANÍ

LA POSTA

I

¡Jorn de goig y de festa
com fou aquell!
Ab quin plany me 'n recordo
de un jorn tan bell!
¡Quí sapigués pintarlo
com l' he sentit!
¡Quína pena, quan penso
que ja ha fugit!
¿Un sol goig t' afalaga?
¡Ni aquest, ni cap!
Avuy, al recordarmen,
¡quin greu me sab!
Ho tinch tan present sempre
com si avuy fos:
felissos caminabam
pel prat tots dos.
Los cors gosant la esencia
d' olors suaus;
acariciant ton rostre
las frescas aus.
Semblavas tan ditzosa
al costat meu,
sentint lo que jo 't deya
ab accent breu!...
Tos ulls blavenchs, dolcíssims.

en mí fixats,
me deyan tantas cosas
ab sos esclats!...
Al veurer que 's ponía
l' espléndit sol,
deixant turons y planas
en desconsol,
com si de la natura
fosses la veu,
vas dir:—Lo sol s' amaga:
¡oy que 't sab greu?
—Tal, si me 'n sab; mes pensa
que si ara 's pon,
demá surt altre volta,
y alegra al mon.
—¿Qué diu aquesta posta
per l' amor teu?
¡Qué trist, si 'l nostre afecte
sigués tan breu!
—¿Per qué—vas contestarme
—tens tal esglay?
Es sol lo meu carinyo
que no 's pon may.

Aixís jo vaig pensar lo,
y aixís, felís,
vaig gosar las dolcesas
del paradís.
¡Jorn de tant goig y festa
com fou aquell...
¡Ab quin plany me 'n recordo
de un jorn tan bell.

II

Ahir, dia per dia,
un any va fer
que del sol contemplavam
l' esclat derrer.
De un any ab ara ¡mira!

¡lo cel ho vol!....
 L' any passat ab mí anavas:
 ara... hi vaig sol.
 L' any passat jo somreya,
 igual que tu;
 ara á veure la posta
 no hi ve ningú;
 y, á fé, que 'm donarías
 no poch treball
 que 'm vejesses, hermosa,
 riera avall,
 aixugantme una llágrima
 del fons del cor,
 com única penyora
 del teu amor...
 Quan lo sol va amagantse,
 y en l' ample cel
 poch á poquet s' escampa
 lo rogench vel,
 me 'n torno cap á casa,
 sempre entristit,
 y ab tan penosa posta
 lo cor ferit.
 ¿Deyas que no 's pondría
 l' afecte pur
 que al sol no comparavas
 per inseguir?
 Donchs lo sol, nena meva,
 si es cert que 's pon,
 reexint cada dia,
 rebifa 'l mon;
 en tant que la tendresa
 que m' has mentit
 may més, un cop va perdrers,
 ha reeixit...
 ¡Jorn de tant goig y festa
 com fou aquell!...
 ¡Ab quin plany me 'n recordo
 de un jorn tan bell.

RAMÓN CO Y BORRELL.

JORNS DE DOL

... Quæque ipse miserrima vidi,
Et quorum pars magnu fui...

(Æneidos, lib. 2.)

D'EST vers de Virgili, pertinent á la llegenda de la fi de Troya, se valgué l' erudit ripollés don Eudalt Mira-peix é Illa, per tema dels derrers capítols de sa obra inédita, *Crónica de la villa de Ripoll y su Monasterio*, en que descriu bona part dels trágichs successos de Ripoll desde 1835 á 1839, que vegé ab greu dol y dany de sa llar. Anys més tart, donaren impuls per completar la historia, aduch en lo punt que 'ns ocupa, las monografías que escrigué don Joseph María Pellicer, destinadas á la propaganda per la restauració del antich Monument, duyta á terme per nostre eminent prelat, doctor Morgades. Quelcom de nostre,—víctimas també y testimonis — s' ha de coneixer avuy sobre 'ls successos de 1835, formant tot ab tot un quadro complert, rigorosament històrich, per passar ara avans ara á altras gestas que,—ja vells y prop la fossa—be cal que surin. Grans mercés als digníssims director y redacció de LA RENAISENZA, tan solícits de

lo que atany á Catalunya, pel lloch que destinarán á nostre humil tasca.

Autors de renóm, franchs adversaris del ordre monástich, convenen en que sa cayguda obéhi, més que tot, al anhel d' usurpar sas riquesas excitat per la vil cobdicia, que be definit qui digué:

*«Cobdicia es pecado de grande maldad,
por él homecillos, traiciones por él,
al home templado le fa ser cruel,
e troca en superbia la santa humildad.»*

Crudels per cert foren los qui atiaren al poble ab promesas falagueras á l' execució d' aytal indigne propósit, per tindre després en realitat la superba conducta del lleó de la faula y assaciar á bell doll sa execrable set d' or. Al egoisme lleoní d' aytal casta de regeneradors se degué la destrucció del gran Cenobi ripollés, no al poble, que s' esmerá en aturar lo crim, y que fou regonegut al qui l' havía guiat sempre pel camí de la seva noblesa fundada en la virtut y'l travall. La vila fou sorpresa per un furiós estol de miquelets, que fingí volguer salvarla d' un imminent assalt de carlins, lo que's cregué cert per rahó de las frecuents lluytas entre abdós partits entorn de la vall, com feya poch, la de *Sant Roch* entre 'i batalló d' en Boquica y 'l del gobernador de Vich, brigadier don Pere Munt, en la que fou ferit lo cadet, alashoras, don Joan Prim; y l' altre de la *Costa de la Teyra*, ab lo mateix batalló d' en Boquica y 'l d' en Molgató.

Avuy, dia de la fetxa d' est relat, fa 59 anys que, á dos cuarts de quatre del matí, entrá la turba de miquelets, en apariencia, com hem dit, per lliurar la vila. Mes, per confidencias rebudas moments després, vingué en coneixement l'autoritat, que son designi era de reproduhir en lo centre de l' alta montanya sas malifetas de Barcelona, d' ahont procehíà la major part. Al punt enviá expressos als superiors, reclamant auxili, ocupant al propi temps los entorns del Cenobi ab lo propósit de salvarlo. Frustrat de prompte l' malvat intent, restaren los miquelets al aguayt, quan al toch de vespres, tres de la tarde, que doná l' incaut campaner de la Basílica, dispararen alguns tirs per la vila al crit d' alarma, de que 'ls carlins

escalan lo monastir, y al moment circuhiren la part adjacent al cenobi, dita *la vila vella*. La milicia nacional y alguns arriscats vehins exposaren sas vidas ocultant en sas casas y salvant al insigne arxiver, don Roch d' Olzinellas y altres monjos, no poguent per ésser insignificant la forsa, fer lo mateix ab lo més vell, don Manuel Llissach, ni ab lo més jove, don Ferran de Ros barbarament assassinats.

Mancant als vehins tot medi de defensa, tancaren las portas de sas casas, quan los miquelets, invadint lo gran temple, incendiaren acte seguit lo tumbol de Ntra. Sra. d' Agost, qual octavari's celebrava avans de la festa, la major del Monastir, y lligada la imatje de la Verge ab una corda, l' arrossegaren pels carrers de la vila, fins que en lo carrer d' en Batet, devant la casa del armer Anton Sala, obrí aquest la porta, sortí al llindar y conegué alguns miquelets, als qui, imposantse, demaná la imatje, que li fou entregada y la guardá en sa casa fins al 27 de Maig de 1839, en que fou cremat tot, casa é imatge per l' altre bando destructor de nostras llars. ¡¡Guerra infame!!

Aixó succehía, tantost com altres miquelets calavan foch al altar del Sant Crist titular de la congregació vinclada en los monjos y algunas familias. Los congregants Lluís Pigrau y Benet, Tomás Roca y Joseph Llanas, sostenint fera y desigual lluyta contra 'ls incendiaris, lliuraren la imatje quan la creu ja cremava y ab gran travall fou portada y l' amagaren en la parroquial de Sant Pere, ahont continuá sa veneració fins que en lo gran dia, primer de Juliol d' antany, recort del milenar de l' erecció del Cenobi, panteó dels primiriis comtes catalans, fou trasladada solemnialment, d' ordre de nostre señor Bisbe, á son nou artístich altar de la Basílica restaurada, fentli escolta d' honor los nets d' aquells que ab tant heroisme la salvaren en 1835.

Continuá la patuleya sa obra d' extermini, cremant tots los demés altars, preuhadas pinturas, orga, chor, ornamenti, junt ab lo sumptuós altar major, ahont, com en excels trono, dominava Catalunya sa primitiva Reyna y Senyora Madona de Ripoll, devant la que s' havían postrat nostres prímpceps y guerrers, per implorar son patrocini, essent avuy en lo mateix lloch també venerada en grandiós retrato, present may prou estimat de Lleó XIII. Lo sol anava ja á la posta, quan

los miquelets se prepararen pel pillatje, que tingué lloch durant la nit primera, de lo bo y milló que 'ls vingué á má en lo Cenobi. Creixent la tormenta, l' Ajuntament enviava avis sobre avis á la Superioritat, mes no fou correspost á temps, y solament consumat lo crim, arribá forsa de Berga, y 's rebé un despaig del Gobern disposant lo salvament del Monastir y de son famós arxiu.

Lo designi dels miquelets lluny estava de quedar satisfet, puig lo millor los faltava, que era 'l gran tresor que sospitaven tenia lo Monastir, amenassant á la vila ab lo saqueig, cas de no trobarse. Escorcollaren las deesas de la Basílica, los departaments de l' Abadía, dels Priorats, de la Camarería y dels Estudis, tot en va per son objecte. Comensaren, donchs, lo rapinyaige en casa *Agustinet*, antiguíssim palau dels comtes de Cervelló, predilecte dels Abats de Santa María, y solzament pogué contenir l' atropell una má desconeuguda, que 'ls oferí una crescuda cantitat d' or. Anaren, acte seguit, á la de Solanell, residencia del Domer de la Parroquial, lo caritatiu don Ignasi Brusi, qui, al dir als miquelets que no trobaríen altra cosa que estalvis pels pobres, fou amenassat de mort y salvat per un miliciano ab un acte heróich de castís ripollés y fer ausetá com porta l' historia. Mercés als esforsos del Ajuntament, de la Milicia nacional y fins dels principals quefes dels miquelets, se pogué aturar l' avalot d' aquells cafres, que talment semblavan un estol de llops famolenchs, sortits dels afraus de Puigmal. ¿Existía, ab tot, lo gran tresor que sospitaven? Sí, per cert, existía en un amagatall del Cenobi y lori quant alguns de Ripoll ho sabíen, se tingué 'l secret punt en boca, en aquells dias de proba. Eran quatre grans caixas pleñas de gom á gom de joyas d' or, plata y pedrería, riquíssimas per son valor y antigüetat, algunas procedents de regalos de nostres comtes, consistents los millors en custodias, calzers, coronas y anells de la Madona, coronas del Sant Crist, crossas y anells de prelats. Tot fou remés després desde Ripoll mateix, per un nostre íntim amich, als benedictins ausents, per encárrech dels mateixos, los qui per sa part feren obsequi á la Congregació avans dita de las prendas del Sant Crist son titulars.

Lo més preuhat joyell havia quedat encara á salvo, que era lo jamay ben ponderat arxiu del Cenobi, qual porta ha-

vían disposat s'aparedés los monjos y Ajuntament, quan al matí del dia 11 se sentí algú crit de jal arxiu, á cremar l' arxiu! D' entre 'ls miquelets surt un grupo ab picots y atxes de vent que tira per terra la paret de tanca per calar foch al grandiós depòsit. Al moment se presenta l'Ajuntament ab son batlle don Ferran Burillo, y mana en nom de la Lley als miquelets que's retirin: per tota resposta apuntan sos fusells á la Corporació, que te que desistir, avitant més y més tal acte lo zel dels braus milicianos, entre ells los ripollesos Santanach, Cormina, Muxí y Montorro, lo net d'aquell Montorro subtinent de voluntaris de Vich en Girona, (siti del any 9) qui clavá de nou la cayguda bandera espanyola al bell cim de Montjuich entre'l ronch tro del canoneig enemich, mereixent digne elogi del mateix Alvarez. Despreciant plors y amenassas, entran al arxiu, tiran per un finestral secret tot quant podían arreplegar, ab afany de salvar lo possible, mes son embestits per forsa major, quedant un mort al acte y sortint ilesos los altres d'aquell forn de foch, que consumia lo preuhat depòsit de la ciencia de mil anys. «¡Mal sens remey, deya tot sovintet l'inmortal Olzinellas, tránxit d'angúnia en terra estranya, lo Monastir pot tornar, mes nó son gran arxiu!»

Passats tres dias de terror, arribá lo governador de Berga don Geroni Oliver, ab nombrosa forsa. Sorpresos los miquelets, fugiren cap a Vich. Tres ne quedaren, l'un a qui al moment de trencar a cops de martell, la testa de Sant Pere de la portalada, li caygué com un plom al peu dret, deixantlo baldat; passat per consell de guerra, fou fusellat en la gran plassa de l' Abadía ab tot l' aparato militar, condempnant ayals crims ab enèrgica alocució lo quefe governador. L' altre moria en l' hospital, a causa de las feridas que li feu lo plom fos, que demunt d' ell caygué de l' orga en foch. L' altre plorava amagat la pérdua d' un ull, que li buydá una estelleta despresa de l' imatje d' un Evangelista en lo precís moment que la trossejava. Alguns en sa fugida passant al gol lo Ter, quedaren ofegats.

Ara cal plegar, puig d' aytal fet res més resta dir. Imponent com s'haja may vist, fou lo que després succehí, loriuant Ripoll, la Recópolis de Recaret fundador del Cenobi, la vila tan aymada de nostres comtes, flajellada sens pietat pel mons-

tre de la guerra civil—que acabá ab temple y panteó—sucumbí ab heroisme verament aussetá, digne de son gloriós passat y avans que renasqués com lo fénix de sas cendras, fou son siti rodejat pels dos rius, trist camp de soletat.

SEVER ESTAMARIU.

Ripoll, 3 d' Agost de 1894.

A LA VERGE DE MONTSERRAT

Que hermosas sou montanyas
del Montserrat
banyadas nit y dia
pel Llobregat;
com desde aquí s' ovira
lo cel més blau;
com lo romeu s' hi troba
en dolsa pau.

Mon cor com s' hi extasía
qual al matí
fent rams de farigola
y romaní;
al palau de la Reyna
del diví amor
las flors vaig á oferirli
del fons del cor.

Sas glorias aquí hi cantan
los angelets;
é hi glosan sas canturias
los aucellets.

Jo també vull cantarli
 grandesas mil
 mentres besan floretas
 lo Maig y Abril.

Dintre d' eix sagrat temple
 s' allunya 'l mal,
 sent de tot Catalunya
 lo lloch payral,
 puig guarda la Regina
 del Montserrat,
 que es de ma patria aymada
 joyell sagrat.

Quan al temple camino,
 Reina del Cel,
 tot lo meu cor esclata
 de pur anhel.
 que sou font de dulsuras,
 bálsam del cor,
 guía y nort dels que os buscan,
 diví tresor.

Cada any á vostras plantas
 me vull postrar,
 y las flors de mon ánima
 vos vull donar.
 Prenéulas, oh María,
 calméu m' anhel,
 y al ser ma hora postrera
 portáume al cel.

CARME VERDAGUER DE COTS.

UN ESTEL Y LA LLUNA

FABULETA

Un estel deya á la lluna:
«Tu brillas ab llum dels altres;
tu entre 'ls homes fas fortuna
á costa d' un de nosaltres.

Ets un pobrissó planeta
que ni una espurna tens may;
ets la mesquina pedreta
del mar inmens del espay.

Jo en cambi so un astre pare
que vago en onadas d' or;
so un astre més gran encare
que 'l sol que 't dona claror.»

Y va respondre la lluna:
«L' home 't veu lluny y petit,
quédat donchs ab ta fortuna,
que may de res li has servit.

Jo en cambi prop de la terra,
sas nits omple de claror,
y en la mar, lo pla y la serra
l' home 'm contempla ab amor.»

Lo talent que fruyt no dona
es com sino valgués res.
Modesta y humil persona
que fa 'l que pot, val molt més.

JOSEPH MARTÍ Y FOLGUERA.

CONTEMPLACIÓ

Lo sol ja se 'n va á la posta
los aucells fugen á joch,
los pollets desertan l' era,
lo rabadá tanca 'ls bous;
los vells al casal se 'n entran
cercant un lloch en l' escó...
—«Ara que ningú 'ns escolta
podrém parlarnos d' amor.»—

Recolsats l' un prop del altre
d' una alsina vella al tronch,
la vesprada los hi troba,
los hi cerca la toscor,
los estels que al cel s' encenen,
la lluna allá en l' horitzó...
—«¿Estás trista, ma estimada?
¡No 'ns hem dit tan sols un mot!»—

Ell y ella cada dia
 allá á l' era 's troban sols;
 lo silenci del cap-vespre
 los hi te robat lo cor;
 alenada vagarosa
 que fent via entre foscors
 canta sempre á cau d' orella
 dels que estiman, cants d' amor.

JOAN FREIXA Y COS.

MALLORCA Y VALENCIA

POESÍA PREMIADA EN LOS JOCHS FLORALS DEL RAT-PENAT
DE VALENCIA

Nereyda eres y ondina, Mallorca benvolguda,
regina de la mar,
sirena que enamora quant en la feyna ruda
lo fort marinér gosa tes aygües navegar.

Peginha engisadora, preuhada coralina
que besa 'l mar llatí;
com besa á la ribera la font més cristallina;
com besa 'l sol les llomes al trench del dematí

Valencia es Galatea que juga vivaraja
banyantse en l' aygua 'ls peus,
ab eixes ones blaves que venen de ta plaja
y tenen cants y aromes ubriacadors com teus.

Es Flora vora 'l Turia, que va cullint cistelles
de fruytes y de flors,
y canta l' amor púdich que anyoren les donzelles,
les gestes de la patria, la fe dels nostres cors.

Les dues sou hermoses sultanes ponentines;
 les dues sou hurís;
 les dues arabesques de races jagantines,
 ensomni de Mahoma, muslímich paradís.

Mallorques y Valencia, les dues sou germanes
 de sens igual valer;
 sou dos joyells espléndits, dues roses galanes,
 naixcudes y esclatades en lo mateix roser.

Sou les dues besones que 'l rey En Jaume un dia
 pietós acristianá,
 llevantlas de la garra forta, potent é impía
 del llop traydor é indómit, feréstech musulmá.

Lluui dende llavores la creu tan anyorada,
 en vostre noble pit,
 com llu lo sol al dia tantost que ve l' aubada;
 com llu *Maris Stela* per la callada nit.

Dende aquell punt per mare teniu á Barcelona;
 per pare al Aragó,
 progenitors que uniren á sa reyal corona
 vostres Estats gloriosos en dolsa germanó.

Llavors vereu los dies del Peres y dels Jaumes,
 les áligues capdals,
 que ompliren vostra terra ab los llorers y paumes,
 son vol alsant als núvols sens por als temporals.

Les naus potents de Lluria, ben be que hi coneuguereu
 los segles que esmenteu,
 vostres llatines aygües per tot arreu les vereu
 vostres capdals victories cridant per tot arreu.

Mallorques y Valencia, dos regnes y una historia
 dos sols ab una llum.
 Teniu un bres les dues, iguals llors de victoria;
 vostres jardins famosos tenen igual perfum.

Teniu per maravella la perla més divina,
un geni y un espirit,
un sols altar que us guarda y al cel vos encamina,
de *Patria, Fides y Amor* teniu lo mateix crit.

En vostre pur afecte ploreu, si l' una plora;
si goja, ne gojeu:
patiune d' anyoransa, quant l' una se 'n anyora:
sospirs que llansa l' una, en l' altra els encontreu.

Alsant son cap altívol en terra valenciana
Mondúber y 'l Mongó,
al lluny del lluny saluden la testa soberana,
les roques mallorquines del mont de Galataó.

Les cordes de les llires que abdues polseu destres
vibren iguat accent,
Los cavallers Olessa y N' Ausias March son mestres
d' aquella ciencia gaya que us omplí de content.

Encar del docte Vives la gran filosofía
en vostres senys rebull;
com clara, fresca y sana, en totes dues nía
la célebre doctrina del martir doctor Llull.

Encara, com penyores sublims, magestuoses,
com estimats joyells,
mostreu aquelles obres que feren tan famoses
Mesquida y Joan de Joanes, ab sos brillants pinzells.

De Gomis y Llisteres, de Comes y Placencia,
ab goig encara ohiu
la másima sublime, del cel divina esencia,
que per consol del home assí en lo mon reviu.

Y sobre aquestes glories, que us son tan cobejades,
poseu vostre tresor:
la verge de Lluch santa, y aquelles venerades,
del Puig y del Amparo del pobre pecador.

Mallorques y Valencia, bessones benehides,
davant lo mon sencer,
baix lo llorer dels avis viscau per sempre unides
lo temple de la Fama servintvos de doser.

JOSEPH PUIG y TORRALVA.

ES BARRI DE CA-MÉUA

(En mallorquí.)

Es barri de ca-méua!

No vos podèu figurá lo que per mí representan
aquestes paraules. ¿Que voleu qu' hey fassa? Som mallorquí de pura ràl y res té á n' es méus uys tants de recòrts
dolsos d' aquesta vida venturosa de *quant eram atlòts*, còm
es quatre carrés ombrívols y plens de vòltes que forman es
barri de ca-méua.

Qui hi pogués torná!

Just devant es méu balconet, tenia á les hores sa botigueta de mèstre Pau, es fusté, un sant hòmo que feya feyna tot lo dia sens' alsá cap; un vertadé trabay de formiga. ¡Còsa més neta, sa séua botiga!; dava gust mirarla. Qualque pich, quant m' aixecava dematí, encara la veya, á sa mestressa, atrafegada p' en mitx de ses eynes que descansavan, recohint á un munt
ses burbayes que se podian aprofitá y agranant després aquell
trispòl plè de serradís y llistóns inútils; llavò devallava es
mèstre, y ala, á sa tasca s' ha dit, trahullant per aquí y per
allà, deixant es xorach per pendre es punta-corrent y es punta-corrent per sa plana, fins que sa dòna, que ja havia adesat
la casa y sersit unes quantes pésses de ròba blanca, el cridava

perque pujás á menjá ab ella sa miqueta de diná, una sopa de fidéus casi sempre, y es bollit consabut de cada día, un poch de carn de moltó, d' *ombra de cuixa*. Y altra vegada á n' es banch tot clivellat d' ahont sortían poch á poch ses obres mestres d' aquell notable exemplá de sa petita industria: es llits de novianses de menestral, lluents y entorsillats en tot capritxo; es cantaranos *ab secret* de ses fadrines veyardes que tenían *ca-sèua*, conseguitis ab paciència sòls comparable á una obra de sitgles; es batiments y portes de qualche senyò conegut; d' en tant en tant caixas d' *embarch* (quatre pòsts y quatre claus bén posats); desíara un baúl ab coixí de burabayes p' es mòrt de su allá prop...

Aydavan á mestre Pau un fadrí y un mosset; sempre, mestres vaig essé petit, li havía coneugut es mateixos.

—Mèstre Pau, qu' anam á fé sa *copa*? —li deya á entrada de fosca es sabaté de s' enfront, tadrinardo de mitja edad, (còm qu' el veja,) ab sos cabeyos arrevexinats, ab so blanch devantal tacat de seròl y fent oló de sola d' una hora lluny; un hòmo tant vago y mala pècora còm era feynetjadó y formal es veynat de devant. ¡Y quines bromes més pesades ses d' aquell llucifé! No passava venedora carregada de còvos y panés ó afamegat marxando de mil y un embolichs, sense dursen demut s' esquena sa vergonya de qualche bejanada d' aquell penyat; vos dich qu' era devertit veureu; per ell no hey havia dilluns que s' acabás, perque tota sa setmana heu era, de mòdo que no sé còm les s' arretglava per viure. Y mestre Pau deixava sa feyna en banda y s' en anava cap-baix ab en Pep á fé sa *copa* á sa tavèrna d' es cantó, un botigó fosch y homit, de sótil fumós y adornat ab cadenetes de papé de coló *per mor* de ses mosques, un mostradó devòra es portal, plè de fileres de caramètlos de barreta, crespells ab forma d' estrella, xuladós, rollets y botelles d' *herbes*.

En s' hivern no davan gust ses veillades, perque feya massa vespre; ses plujes sovint, sovint treyan llustre á ses pedres solitaries d' aquells carrés; hey havía bassiots que cantavan es crèdo. Dins ses cases, es brasés de ròtlo, ahont pipelletjava sa molinada tapantse de pols negrenca entre ses cènres remogudes, després de qualqui escambrí apareyat jugat ab metles veyan té espesses becades á n' aquelles donetes enredades de fret, fins que sa sòn les lorsava á apagá sa llumanera ó es

quinqué comprat de bell-nou y encendre sa llumeta per anarsen á jèure. ¡Sabeu qu' era de bó es tapament ab aquella fredó que gelava!

Y tornava altra volta s' estiu y tothòm feya tertulia de portal á portal, ses cadires defòra; llavò tot es barri s' explicava. Sortían es fusté y sa séua costella, roegant encara sa derrera bossinada d' es sopà; sortían aquell malfané de Pèp y sa mare, única persona que vivia ab ell, una pobre véya tota ruada, que parlava prim y á sempentes y era sorda com una massa; segóns senià *mermulá*, es fiy li dava molt mala vida. Sa dòna de mestre Pau en deya pòques, però bònes y á ferí; no podía veure á sa mestressa Francisca, fadrinassa d' una cinquantena, cosidora á jornal qu' habitava uns estudiets *ab mirada á carré*, dins una entrada antiga. Allò era lo que no hey ha, xerramentava per setze: ella havia estat es tot á que sé jó quantes cases de *senyorio*: ella parlava de parents que tenian molt de bó y eran cosa gròssa: ella no tenia rès, això sí, però un temps á ca-séua anavan *en grande* y no's miravan ab una unsa ni ab dues; no vos dich rès...; de ca-séua á té feyna ben dematinet, de fé feyna á ses corant-hòres á resá una estació, ó á la corona á Santa Eularia, de l' iglesia á n' es piset. No, no; rès d' aficarse ab *quinientos* ni cercá mal-de-caps á cá-d' altri, perque ja havia sentit dí qu' això era *es mal de ses pressones*. Y ara no vulgueu sobre ses convèrses y ses prèdiques d' aquella santa dòna; «li havian contat tal cosa ab molt de secret, pero ella, segóns á n' aquí, anam á un dí, ab tota confiansa, vamos... Mirau quin *convoy*! Sí, fiyeta méua, en aquest mon, qu' hem de fé?... Paciencia...» Y quant estava satisfeta d' havé xerrat p' es colso, se tancava ab pany y clau y dormia, dormia tota sa nit com una benaventurada...

Sortia aiximateix mestre Tòfol, es ferré de s' endinsada, un véy de cabey blanxs y barba grisa, (un vertadé cap d' es-tudi,) que prenia la fresca tot-solet, fumant tranquil es seu xigarro; allò sí qu' era també lo que se diu un hòmo de feyna: tot lo dia se sentia es renou viu d' es seu may copejant s' encruya, ahont es fèrro se torsia flametjant dins un aixam d' espires; aquell tic-tic com á de dobles que se sònan, may acabava y pareixia marcá es compás, d' es trabay de tot es barri, sa lluyta p' es viure qu' es precis sostení contra tots es contratemps...

Y p' en mitx de sa reunió d' es vèspres, sa farramalla d' ets infants, es barri nou que pujava, etxerovit y plè de vida còm una esperansa, juguetetjava y corría d' una part á s' altra; feya amagatays per *jochs de coniòns* de cada voltant, de cada buyt d' escaleta ó derrera cada pòrta clavetjada d' entrada sensa llum; s' en reya de tot sense sobre perque; impacientava á la gent sossegada que tenia sa desgracia de passá per allá; un cridava *a-huép! oh-beneyt!* á s' ente que feya *còcos* á una modista d' un balconet mitx amagat; s' altre penjava fuyes de còl á n' es *polissó* d' una senyora; qualq' un s' atrevia á estirá es faldá de sa levitàta d' un vey mitx acalat, que cada vespre, á sa mateixa hora, voltava cantó... Bon *ánimo!* Es barri no acabaría may ses vèrbes...

Quant es sereno, mèstre Pere Andreu, compareixia ab sa llum d' es fanalet ballant per ses parets rotjenques, còm que donás sa senyal de tancá una derrera s' altra totes ses botigues y finestres baixes, perque tot Cristo entrava ses cadires, «*Bòna nit, bòna nit,*» y á dormí falta gent.

Venia sa fèsta de carré; sa música d' es cadasfals tocava fins á deixá inflats morros y galtas d' es músichs; ses coques y es menjá blanch se consumían ab tota satisfacció; es reverbérós de ca 's clavari y d' cá 's sobre-posats enlluernavan; ses tere-setes feyan esbutzá de riure; es ball omplíà sa plasseta de gom en gom; es bòu corría es carrés y carrerons seguit de tota l' infanteria; brandetjavan ses banderes peresosament, penjades á n' es cordellí qu' unia es balcons; croixian ses cloveyes d' aveillanes devall es pèus; no hey podían en lloch aficá una aguya..., però; de veres, aquella *gernació* y aquell *rebumbòri* no eran pròpis de sa majestat tranquila d' un barri ciutadà ab sos séus aires de cavallé; era allò un *carnestoltas*, ahont ses màscares truyoses y es rendò axordant feyan sení dins sa ànima, però molt endins, còm una anyoransa á n' aquell hivèrn de pòrtes tancades en qu' es calíus atiats sovint, sovint per sa paleta, pipelletjavan morint entre ses cènres remogudes, dins sa *copa* ja mitx freda...

S' altra diassa, ja molt tart, pròp de mitja nit, encara en vaig passá, per s' antich barri de ca-méua. Era es mateix... Sa mestressa Francisca devia fé temps qu' havia tancat ses finestres, plenes de tests de floquets y aufabagueres y ab unes cortines ben nètes de musselina. A sa tavèrna, dos doblés de lo mateix. A ca 'n Pèp no sé qui hey habitava, perque sa mare d' aquella bandúa feya mólt qu' era mòrta y ell s' en havia anat á *Xilis* quant tot Déu partia á fé fortuna (?).

Ses méues passes ressonavan ben fòrt. A sa fustería hey havia encés es quinqué de petróli penjat en mitx, y, naturalment, m' hi vaig aturá. Sa cadernera dormia, ab so cap devall s' ala, en es recó de má esquèrra, part-demunt s' esmoladora; sa mestressa feya calsa asseguda devora es banch, accompanyant es marit; l' homo planetjava llenya blanca, ajudat p' es seu fadrí y es seu mosso. Es mosso de quant jo era nin s' havia transformat en fadrí quant es d' antes se casá y *establi*, y un altre atlotet més xalest qu' una camarròtja havia entrat á la casa.

—Mèstre Pau, encara, á n' aquestes hores? Qu' hey ha hagut res de nou?

—Ps! Que li farèm? Arretglam ses quatre postetes á mèstre Tòfol, qu' avuy horabaixa li ha estret.

—Què vol dí?—Aquell copeig seguit, seguit d' es may demunt s' encruya havia acabat á la fi, però sa feyna sempièrna devia durá sempre... Parlaram un pòch de mèstre Tòfol; tenia ses seus coletes aquell bon homo, es vè, però això no lléva qu' aiximateix fés buyt...

—No res; al cèl lo vejém, mèstre Pau. Bona nit, mestressa.

M' en vaig aná poch á poch cap á ca-méua. Sa ferrería estava ubèrta; una claró molt fluixa sortia de no sé ahont y feya creixe sa gran manxa de sa fornal, s' encruya negra y rebas-suda que pareixia comandá ses eynes qu' omplían ses parets. Heu vaig contemplá una estoneta sensa que m' arribás ni una remó. De sopte retronaren es còps de martell de mèstre Pau que clavava ses pòsts; tocavan ses campanes de ses Caputxines ab no sé quina tristó temorega y mitx amagada; allá enfora es sereno cantava les dotze, y un homó passá, apagant es fanals encara encesos y deixant no més ses quatre guies...

LA MITJDIADA

CORO Á VEUS SOLAS PREMIAT EN LO CERTAMEN DE SANS Y ESTRENAT
AB ÉXIT PER LA SOCIETAT «EUTERPE» EN LO TEATRO DEL TÍVOLI
DE BARCELONA LO DIA 25 DE JULIOL, MÚSICA DEL MESTRE DON
JOAN GOULA (PARE.)

La calor cau aplomada
baix los raigs d' estiuhench sol.
¡Qu' es feixuga la mitjdiada
en los jorns del Julio!

Al descans tot ens convida:
tot reposa sota 'l vel
de una boira esblanquehida
qu' énterbola 'l blau del cel.

En lo bosch los rumors callan;
para 'l cant de tot quan viu;
las rosellas se esbadallan;
fins més manso corra 'l riu.

De l' arbreda, lo fullatje
ressecat, cau sens ramor;
la cigala en lo brancatje
fa sentí 'l cant dormidor.

Y tot dormiteja, somnía ó reposa;
la herbeta flayrosa, l' insecte, lo vent
y fins en las eras hont fan la batuda
lo cant se trasmuda per calma imponent.

Sols al peu d' unas alsinas
hont l' ombrá hi busca 'l remat,
una tendra endiotayre,
donzelleta de setze anys,
desfullant una floreta
ab rezel va preguntant,
si 'l mosset de bo la estima
com son cor sab estimar.

«Si m' estima—flor bonica
»de vritat—dígasmbo tú,
»¡cómo lo dubte—moriifica
»quau lo cor—no está segú!

»¡Ay floreta, amoroseta,
»tu que sabs mon pensament!
»Si m' estima ó no m' estima...
»Dig'ho al moment; dig'ho al moment.»

De la flor sols una fulla
en lo tany ferma quedá;
de la nina 'ls ulls s' entelan
sobreixint felicitat,
mentres llestas las formigas
cautelosas van al cau
á guardar la rica carga
tot fugint de la viram.

Y tot dormiteja, somnia ó reposa;
l' herbeta flayrosa, l' insecte y 'l vent,
y fins en las eras hont fan la batuda
la vida 's trasmuda per calma imponent.

Suau bufa 'l lleveig, y á sa alenada
despertan los remors.
Al niu porta piulant nova becada
l' alegra cogullada
y cantan los aucells en la enramada
y 's gronxan en sos tanys pintadas flors.
Las canyas y 'ls juncars que festonejan
las marges del torrent,
vincladas per l' oreig de nou cimbrejan,
las garsas xerrotejan
pels cims dels pelats pins que remorejan
y tot es nou brugit, vida y content.
Lo cant dels batedors de nou ressona,
de trist torna en festiu,
apar' un himne sant que á cor s' entona
en que tot gracias dona
á Deu Nostre Senyor, y ensembs pregona
qu' en l' abundós estiu tothom hi viu.

Cantém la mitj-diada
del fértil Juliol,
cantém la mitj-diada
per més que escalfí 'l sol.
Lo sol es vida
y si convida
breu moment á descansar;
també dona al hom fermesa.
Au, companys: á nostra empresa.
A cantá y á traballar.

EDUARD VIDAL Y VALENCIANO.

AUBADA

Deixa ta cambra, ma nina bella,
deixa ta cambra qu' ha eixit lo sol,
que la nit fosca ja n' es fugida,
que ja no brillan estels en lloch.

Que l' auba alegra ja s' enmiralla
de las fontanas en lo pur fons,
la papallona va voltejantne
tendres floretas que besar vol.

Ja la campana d' antiga hermita
sa veu de bronze fá sentí entorn,
als faels cridantne mentres brandeja
perque saludin á son Creador.

Las aucelletas als ayres llenstan
sas cantarellas plenas d' amor;
escolta nina llurs cantars tendres,
escolta nina llur piular dols.

Mes també escolta d' aqueix trovayre
la cansoneta que 't dona eix jorn;
desperta nina, deixa ta cambra,
desperta nina qu' ha eixit lo sol.

PERE DE COTS Y SOLDEVILA.

IMORTA!

Quan vaig entrar aquell vespre
dintre ta cambra de mort,
sení al veurer ton cadavre,
fet un tros de gel mon cor!...

Vaig volgues cridarte encara
¡y la véu se 'm nuá al coll!
volguí plorar... ¡No restavan
ni llàgrimas en mon cor!...

Com una estàtua de marbre
vaig quedarme allí tot sol,
mos ulls clavats en ton rostre,
la mà damunt de ton cor!...

¿Qué pensava? No puch dirho,
ni puch contar mon dolor;
jal fons d' un abím horrible
rodava á trossos mon cor!...

Y, en tant, somreyan los llabis
ab lo dols somrís de mort,
¡com si de tota ma pena
demanés perdó ton cor!...

PERE MONTOY Y FONT.

UN APLECH

Blau es lo cel; la soleyada omplena,
tota la vall ab son color y vida,
y arreu arreu lo plá la vista alegra,
ab los suaus colors de sa ufanía.

Lo poble d' Er, al peu d' una collada,
fa sigles hi es; las rassas primitivas,
que 'l terrer de Cerdanya trepitjavan,
en est lloch sas barracas hi bastían.

Company dels pins que á sos penyals s' aferran,
baixa 'l torrent á son costat ab fúria:
sa remor es la dolsa cansoneta,
que cantant ve al través de las centúrias.

Los vells roures, los faigs que 'ls anys corsecan
germanats ab los verns y abets se troban,
y entre lo fresch brancatje, las auellas,
passan l' istiu tranquilas y ditxosas.

Per fons s' ovira la cèndrosa massa,
del bosch de pins que á la collada puja,
y al cim, pel bes del sol no fosa encara,
s' hi veu la neu darrerament cayguda.

* *

Plena la plassa, un rusch d' abellas sembla,
barrets de palla 'ls uns, los altres gorras
montanya y gran ciutat allí 's barrejan.
Ellas sens res al cap, faldillas portan,

de virolats colors, y en sas espatllas
brodats mantells de richs colors rumbejan...
Son de la forta rassa de Cerdanya,
robusta com cap més, com cap valenta!

Lo sol bat de valent sobre la plassa
mes y que hi fá!... per esta gent de ferro
tan es que fassi sol com que no 'n fassa...
Tenen la testa ferma y més morenos

no 's tornarán... y de quin modo saltan
si proba de ballar ab las cerdanas,
algú dels que ha pujat de baixas terras,
molt aviat, rendit te que deixarlas...

Quin gust dona de veurer l' alegría,
de tants semblants vessant de jovenesa!
quants casaments se pactan en est dia!
y qu' esperansas pel pervindre 's sembran!

Quants prometen casarse per quan vingan
del hivern las primeras alenadas,
quan entradas ja siguen las cullitas
lo grá al graner, segadas ja las pradas,

las llars encesas, y las neus estigan
al cim dels Pirineus y las colladas!
quin flamejar dels ulls, quinas guspiras
de cor á cor quantas promeses vagas,

en lo dols mon de la ilusió se donan,
en lo vértil del ball que 'l cap escalfa,
á la pensa don' alas poderosas
y dolsament als cors los ubriaga.

Qué brava es esta gent! En esta altura,
lliure lo pit, desplegas á tot hora;
los nervis son d' acer, las carns son duras,
los esperits desperts; la vida sobra.

Si 'l trevall de la terra es pesat sempre,
es més gran lo dalit que á terme 'l porta
aquí la joventut es llarga y terma
aquí ab coratje 's viu á totes horas.

Migrats plahers los de las nostras vilas,
que tants dolors, afanys é insomnis costan,
si en aquest cel y en esta alsada 's miran,
desde estas valls de resplandors y aromas!

.
· · · · ·
· · · · ·
· · · · ·
· · · · ·

Lo sol se 'n vá á la posta... Ja il-luminan
sos raigs rojenchs lo cim de la collada,
mes no para del poble la alegria,
la música segueix... segueix la dansa.

Per moments perden sos colors las pradas,
á poch, á poch los horisonts ombrejan;
y 'l remor de la festa de la plassa
com un himne d' amor al cel s'aixeca.

EMILI TARRE.

Er, (Cerdanya francesa), Agost 1891.

